

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

Helsingin kärjäoikeus on aikaisemmin lausueessaan tuomioistuinmaksu-uudistuksesta puoltanut etukäteismaksujärjestelmän käyttöönottoa. Tuolloin kärjäoikeus totesi muun ohessa: ”- [m]ikäli esimerkiksi esitetyn suuruisen oikeudenkäyntimaksun suorittaminen olisi asian vireille tulemisen edellytys, se ei voisi olla lisäämättä asianosaisen harkintaa siitä, onko asian käsittely oikeudessa välttämätöntä. Myös yleisten tuomioistuinten asiakkaisiin sisältyy joukko oikeusturvan suurkuluttajia, jotka saattavat toistuvasti tai suuria määriä asioita vireille. Näiden henkilöiden kanteet eivät käytännössä koskaan miltyään osin menesty. Läheskään kaikki kerrotun kaltaiset kantajat eivät ole oikeutettuja oikeusapuun eikä heitä siten vapautettaisi maksusta vähävaraisuuden perusteella. Kun myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään katsonut, että etukäteismaksun perimiselle on hyväksyttävä tarkoitus, mikäli siten pyritään välttämään asioiden ruuhkaantuminen tuomioistuimissa, ei etukäteismaksun käyttöön ottamiselle ole estettä. Esimerkiksi vähävarainen henkilö saisi maksuvapautuksen haettuaan joka tapauksessa asiansa vireille, eikä etukäteismaksu siten estäisi kansalaisia saamasta asioitaan tuomioistuimen käsiteltäväksi.”

Kärjäoikeuden näkemys ei ole tältä osin muuttunut.

Esiselvityksen kohdassa 2.14 on selostettu selvityshenkilöiden raporttia (OMSO 2024:5) Tuomioistuinmaksulain uudistuksen vaikutuksista. Tässä kohtaa (s. 29) on esitetty epäily siitä, että etukäteismaksun vaikutus olisi kuitenkin vähäinen, koska jo haastehakemuksen laatiminen voi vaatia merkittäviä toimenpiteitä, jolloin sitä ei aivan hetken mielijohteesta tehdä.

Kärjäoikeus suhtautuu viimeksi mainittuun arvioon kriittisesti. Asioita tuomioistuimissa vireille panevat luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt ovat varsin heterogeeninen joukko. Se, millaiseen esiselvitykseen, riskiarvioon ja rationaaliseen harkintaan asian vireillepano perustuu, vaihtelee

käräjäoikeuden arvion mukaan suuresti. Etukäteismaksun käyttöönotto kannustaisi asian vireillepanoa harkitsevaa osapuolta syvällisempään pohdintaan sen suhteen, onko hänellä todellinen oikeussuojan tarve. Käräjäoikeus toteaa lisäksi, että haastehakemuksen laatiminen ei generatiivisen tekoälyn arkipäiväistymisen myötä ole aina merkittäviä toimenpiteitä vaativa asia.

Käräjäoikeus toteaa yhteenvetona, että etukäteismaksun käyttöönotto kannustaisi asianosaisia rationaaliseen harkintaan sen suhteen, onko niillä todellinen oikeussuojan tarve asiassa.

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Oikeuden väärinkäyttö ja siitä aiheutuva työmäärä

Esiselvityksen kohdassa 9.2 (Taloudelliset vaikutukset, s. 90) on todettu: ”Tuomioistuimissa laitetaan jonkin verran vireille asioita, joissa ei ole suoranaista oikeussuojan tarvetta ja joiden selvittely aiheuttaa ylimääräistä työtä. Lopputuloksena voi olla se, ettei asia lisäselvitystenkään jälkeen tule vireille eikä asiasta voida lainkaan periä oikeudenkäyntimaksuja. Tällaisiin asioihin kuluva työmäärä ei liene kuitenkaan yksinään merkittävä taloudellinen kulu, joskaan kuultavat eivät osanneet tätä työmäärää tarkkaan arvioida.”

Käräjäoikeus toteaa, että työmäärän arviointi ilman systemaattista kyselytutkimusta on vähintään haastavaa. Tutkimuksellakin saatava arvio perustuisi väistämättä yksittäisten käsittelijöiden arvioihin ja olisi siten vain suuntaa antava. Etenkin riita-asioissa voidaan kuitenkin pitää tuomioistuimissa vallitsevana käsityksenä, että tällaisten oikeuden väärinkäyttöä muistuttavien asioiden aiheuttama työmäärä on merkittävä kaikissa yleisissä tuomioistuimissa. Tämä puoltaa käräjäoikeuden näkemyksen mukaan etukäteismaksujen käyttöönottoa.

Maksujen yksinkertaistaminen

Käräjäoikeus pitää esiselvityksen johtopäätöksissä mainittua maksujen yksinkertaistamista kannatettavana. Etukäteismaksu lisäisi käräjäoikeuden käsityksen mukaan ennakoivuutta ja selkeyttäisi maksuun liittyvää prosessia. Perittävien oikeudenkäyntimaksujen määrä käräjäoikeudessa on lähtökohtaisesti useimmissa tapauksissa tiedossa jo asian vireilletulovaiheessa.

Käräjäoikeus toteaa myös, että oikeusapua koskeva päätös on mahdollista hakea etukäteen ja tieto mahdollisesta oikeusavusta on asiakkaan käytettävissä jo siinä vaiheessa, kun hän on saattamassa asiaa vireille.

Etukäteismaksun vaikutus tuomioistuimen työmäärään

Käräjäoikeus arvioi, että etukäteismaksulla olisi selkeää vaikutusta työmäärään käräjäoikeudessa. Nykykäytännössä lainkäyttöosastoilla tai käräjäoikeuden kirjaamossa laaditaan myyntilaskun maksulähete kaikista laskutettavista makuista. Maksulähete toimitetaan käräjäoikeuden taloushallintoon, jossa tehdään tarvittavat tarkistukset ja perustetaan asiakkuus tai haetaan asiakasnumerot ja laaditaan myyntilaskut. Laaditus myyntilaskut lähetetään edelleen sähköisesti Palvelukeskus Palkeisiin. Palkeet lähettää laskut asiakkaalle.

Käräjäoikeus arvioi, että pelkästään sen taloushallinnossa myyntilaskut sitovat noin 3 henkilötyövuotta. Maksulähetteen laatimiseen käytettävää aikaa lainkäyttöosastoilla ei ole mahdollista tarkoin arvioida, mutta ottaen huomioon vireille tulevien asioiden määrä, työmäärä on merkittävä. Myös maksumuistutukset ja perintä työllistävät sekä Palkeissa että tuomioistuimessa.

Esiselvityksen johtopäätökset

Käräjäoikeus on samaa mieltä siitä mm. esiselvityksen tiivistelmässä todetusta arviosta, että etukäteismaksuun siirtyminen vahvistaisi oikeudenhoidollisia edellytyksiä ja toisi merkittäviä taloudellisia säästöjä. Käräjäoikeus kannattaa esiselvityksen johtopäätöksissä (s. 92) esitettyä ehdotusta siitä, että valmistelua etukäteismaksujärjestelmään siirtymiseksi tulee jatkaa. Jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota toisaalta esiselvityksen kohdassa 6.2 (s. 75 – 77) mainittuihin lakitekniisiin muutoksiin, toisaalta uudistuksen edellyttämien tietojärjestelmämuutosten riittävään resursointiin ja muutosten käyttöönoton huolelliseen suunnitteluun.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole asiasta lausuttavaa.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna

Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon on valmistellut kärjätuomari,
apulaisosastonjohtaja Pekka Rekola ja hallintojohtaja Johanna Holkeri-
Kauppila